

חגית לרנאו "עבריינות ואכיפת החוק: תיאוריה - מדיניות - ביקורת"

חגית לרנאו "עבריינות ואכיפת החוק:
תיאוריה - מדיניות - ביקורת" פרדס הוצאה
לאור, חיפה - תשע"ו 2016, 339 עמ'.

מאז ומתמיד מגלה הציבור עניין רב בפשע ובפשיעה. התנ"ך מלא מקרים שבהם התנהגו בני האדם שלא כראוי, החל מקיין שרצח את אחיו ועד בני ישראל שכידוע חטאו וחוטאים לאורך כל ספרי המקרא. גם כיום ולאורך כל הדורות ספרות שעסקה במושעים הייתה והינה פופולארית וסדרות המתח בטלוויזיה יוכיחו.

מבחינה מדעית לעומת זאת, הקרימינולוגיה היא תחום מחקר חדש יחסית (קרימינולוגיה משמעותה 'תורת הפשע' ביוונית). מקובל לתארך את תחילתה בלא יותר מ - 150 שנה אחורנית. רק בסוף המאה התשע-עשרה ותחילת המאה העשרים החל השימוש בכלים מדעיים מקובלים לחקירת עבריינות. אולם למרות התקופה הקצרה ישנם ממצאים לא מעטים שניתן להשתמש בהם.

נציין כי הקרימינולוגיה המודרנית לא עוסקת כיום רק בסיבות לפשיעה. היא משתרעת על פני תחום נרחב הרבה יותר. מקובל לומר כי היא עוסקת בחקיקה הפלילית, בסיבות להפרתה על ידי

העבריינים, בתגובה החברתית להפרה זו, ולתוצאה של תגובה זו. הגדרה זו משתרעת על תחום נרחב מאוד. קרימינולוג יכול לחקור כיצד ולמה חוקקו סעיפי חוק פליליים כלשהם (למשל איך הגענו לחוקי 'היובש' בארה"ב)? מהם הסיבות והמניעים למקרי רצח? האם פעולות המשטרה שונות כלפי מיעוטים וכלפי בני המעמד הגבוה? האם בית הסוהר מפחית פשיעה או מגבירה? כל אלו ורבות אחרות הן שאלות בהן עוסקות הקרימינולוגיות המודרניות.

ד"ר לרנאו סוקרת בספרה בצורה בהירה ומעניינת את כל התיאוריות המרכזיות. החל מהקלסיקנים שראו בפשיעה בחירה רציונלית של עבריין שרוצה למקסם את תועלתו, ועד לרדיקלים שרואים בה תוצאה של מבני כוח מעוותים בחברה. כל תיאוריה מוסברת בפשטות ובפירוט יחד עם מראי מקום מלאים.

ד"ר לרנאו גם עומדת על אחת הבעיות המטרידות ביותר בתחום, חוסר הקשר בין התיאוריה והמחקר לנעשה בפועל. המציאות היא שרוב בעלי/ות התפקידים העוסקים/ות במדיניות הענישה וההתמודדות עם הפשיעה אינם/ן בעלי השכלה קרימינולוגית (כולל לצערנו השופטים/שופטות). החלטות רבות נעשות לכן ללא בסיס תיאורטי ואמפירי מספיק. מן הצד השני, רוב החוקרים/ות ואנשי האקדמיה אינם מתאמצים במיוחד ליטול חלק בהשפעה על הנעשה וחלקם מתחמקים מכך בבירור. ישנן אולי סיבות לכך (כגון שיטת הקידום באוניברסיטאות) אך התוצאה מאכזבת. דוגמא אחת היא עונשם של עבריינים מבוגרים. מקובל כיום על כל הקרימינולוגים כי עבריינות הרחוב מתחילה בגיל העשרה, עולה לשיאה באמצע שנות העשרים אך לקראת שנות הארבעים ואחריהם יורדת פלאים. ירידה זו איננה קשורה דווקא לענישה ו/או לגורמים אישיים ספציפיים אלא מוסברת בעיקר בגיל. לתופעה זו ישנה השלכה ברורה למטרות הענישה. אין טעם להעניש פושע מבוגר למטרת הרתעתו משום שבלי קשר לענישתו, סביר להניח שפשיעתו תפחת. כמובן, אולי ישנן סיבות אחרות, אך לא הרתעתו. זוהי רק אחת מהתובנות הרבות שהמשפט יכול ללמוד מהקרימינולוגיה. ספרה של ד"ר לרנאו מנסה

ד"ר לרנאו גם עומדת על אחת הבעיות המטרידות ביותר בתחום, חוסר הקשר בין התיאוריה והמחקר לנעשה בפועל

לשלב בין התיאוריה למדיניות הנגזרת ממנה. כמעט בכל פרק יש מסקנות פרקטיות שניתן להסיק מהתיאוריה והממצאים. אין אלא לקוות שרבים ילכו בעקבותיה.

בשתי נקודות יש להעיר על ספרה. ראשית, הספר והמחקרים שבו מתמקדים יתר על המידה במה שמכונה בספרות 'עבירות רחוב'. דהיינו, עבירות רכוש, אלימות, סמים, וכיוצא בזה. אין בו כמעט מחקרים שמתייחסים לעבירות הצווארון הלבן. זאת למרות העובדה שעבירות שחיתות אלו גורמות לנזק חברתי רב הרבה יותר, הן נזק כלכלי אך גם נזקים גופניים (על ידי זיהומים למשל). ממילא המדיניות כלפי מעוולים שכאלו שונה לא מעט מהמדיניות כלפי עבירות הפשע 'הרגילות' ולכך אין ביטוי מספיק בספר.

נקודה אחרת קשורה להתמקדותה במחקר הנעשה בארצות הברית במיוחד בכל מה שנוגע למדיניות המאסר. לרנאו מבקרת (ובצדק) את השימוש המוגזם לכל הדעות בעונש המאסר בארצות הברית ומקווה כי ישראל לא תלך בעקבותיה. אולם אין התייחסות מספקת למדיניות המאסר בארצות אחרות כגון ארצות סקנדינביה שאולי מהם הייתה ישראל צריכה ללמוד.

ד"ר לרנאו היא כיום המשנה לסנגור הציבורי ומעבר ללימודי משפטים ופילוסופיה היא בעלת דוקטורט בקרימינולוגיה. שילוב מבורך זה שאיננו בנמצא אצל רוב המשפטנים, מקנה לספר את ייחודו.

מומלץ לכל מי שמעוניין להכיר את המצב הנוכחי של חזית המחקר הקרימינולוגי, ובמיוחד את ההשלכות על מדיניות חברתית יעילה. סביר להניח שספר זה יהפוך לאחד מספרי הלימוד המרכזיים של סטודנטים ישראלים לקרימינולוגיה.

ספרה של ד"ר לרנאו מנסה לשלב בין התיאוריה למדיניות הנגזרת ממנה. כמעט בכל פרק יש מסקנות פרקטיות שניתן להסיק מהתיאוריה והממצאים. אין אלא לקוות שרבים ילכו בעקבותיה